

2. Савчин М.В. Методологічна ресурсність курсу загальної психології для майбутніх педагогів / Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки // Редактори-упорядники М.В.Савчин, А.Р.Зимянський. – Дрогобич: «Швидкодрук», 2020. – С.182-186.
3. Савчин М.В. Здорова і нездорова професійна діяльність вчителя / М.В.Савчин // Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога: монографія. - Дрогобич ВВДДПУ імені Івана Франка, 2014. – С.37-41.
4. Філіпова В. Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства: Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції НПУ ім. М.П. Драгоманова 18-19 жовтня 2000 р. / Укл. П.В. Дмитренко, О.Л. Макаренко. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. – Ч. 3. – 244 с.

Марія-Андріана Вей

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Постановка проблеми. Центральним утворенням особистості є самооцінка, яка значною мірою зумовлює соціальну адаптацію людини, акумулює весь її життєвий досвід, є регулятором її поведінки та діяльності. Адекватна самооцінка й особистісні якості, які є значущими для психолога, є найвагомішою складовою і необхідною умовою його ефективної професійної діяльності.

На думку І. Чеснокової, діяльність, поведінка, спілкування виступають в якості основи становлення як змістовної сторони самосвідомості (системи знань про себе різних форм ставлення до себе), так і функціональних її можливостей, способів здійснення. Для соціально зрілої особистості характерна специфічно розвинена здатність адаптації до найрізноманітніших ситуацій та спілкування, що дуже важливо для професіоналізму психолога. Ця здатність може існувати тільки на основі досить стійкого і адекватного знання про себе, що дає можливість постійно приміряти свої реальні можливості та очікування до вимог ситуації спілкування, співвідносити свою поведінку з очікуваннями

інших людей [7]. Отож, проблема становлення адекватної самооцінки майбутніх психологів є достатньо актуальною як у соціальному, так і в науковому аспектах.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню феномену самооцінки присвячено значну кількість публікацій відомих зарубіжних психологів А. Адлера, І. Брандена, К. Горні, В. Джеймса, Ф. Зімбардо, Ч. Кулі, К. Левіна, К. Роджерса. Піонером у вивченні самооцінки з наукової точки зору можна назвати В. Джеймса, який почав досліджувати цей феномен ще в 1892 році в рамках вивчення теорії самосвідомості. Він вивів формулу, за якою самооцінка є прямо пропорційною до успіху і обернено пропорційною рівню домагань, тобто потенційним успіхам, яких індивід мав намір досягти [8].

У радянській та російській психології фундаментальні дослідження феномену самооцінки викладені у працях Б.Г. Ананьєва, Л.І. Божович, О.М. Леонтьєва, А.І. Ліпкіної, В.В. Століна, С.Р. Пантелєєва, О.М. Прихожан, С. Л. Рубінштейна, І.І. Чеснокової, К.В. Шорохової та ін. Вони відмічали діяльнісний характер самооцінки, інтерпретували її як механізм самоствердження.

Самооцінку як складне внутрішнє утворення, що відіграє важливу роль у регуляції поведінки і діяльності, вивчали такі вітчизняні психологи, як М.Й. Боришевський, Л.Ф. Бурлачук, С.Д. Максименко, О.О. Олійник, Л.А. Онуфрієва, Д.Д. Отич, Г.К. Радчук, О.Л. Рибак, М.В. Савчин, В.А. Семиченко, О.А. Столярчук, С.М. Хоружий, П.Р. Чамата та ін.

Метою публікації є з'ясування в емпіричному дослідженні особливостей розвитку самооцінки студентів-психологів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Представник феноменологічного підходу, канадський психотерапевт Н. Бранден [1], вказує на той факт, що самооцінка відіграє важливу роль у розумінні людини. Він визначає самооцінку як аспект самоповаги, впевненість людини в тому, що її методи взаємодії з дійсністю принципово правильні і відповідають вимогам реальності. Самооцінка виступає неодмінною умовою здійснення ефективної взаємодії зі світом і

здійснює глибокий вплив на процеси мислення людини, її емоції, бажання, цінності та цілі.

За Л.М. Захаровою, самооцінка є центральним утворенням особистості, через призму якого переломлюються і опосередковуються всі лінії психічного розвитку індивіда, в тому числі становлення його особистості та індивідуальності [2]. Самооцінка розглядається як системне утворення, взаємопов'язане з факторами психічного розвитку, що є компонентом самосвідомості.

Якщо звернутися до теорії О.М. Леонтьєва, то самооцінка є однією з істотних умов, завдяки чому індивід стає особистістю. Вона формує в індивіда потребу відповідати рівню вимог оточуючих і відповідати рівню власних особистісних оцінок.

Особиста самооцінка здійснює вплив на професійну самооцінку фахівця [3; 4; 6]. Відтак ми вважаємо, що становлення професійної самооцінки залежить від таких психологічних чинників, як впевненість у собі, позитивне самоставлення, адекватна особистісна самооцінка та ідентифікація себе з власною професією. У цьому контексті проаналізуємо результати нашого емпіричного дослідження самооцінки студентів-психологів, у якому брали участь 60 студентів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка – бакалаври-психологи першого, другого, третього та четвертого курсів факультету педагогіки та психології ТНПУ та факультету психології, педагогіки та соціальної роботи ДДПУ.

З метою визначення впевненості у собі ми використали методику «Рівень впевненості в собі», розроблену Ф. Зімбардо (див. рис.1).

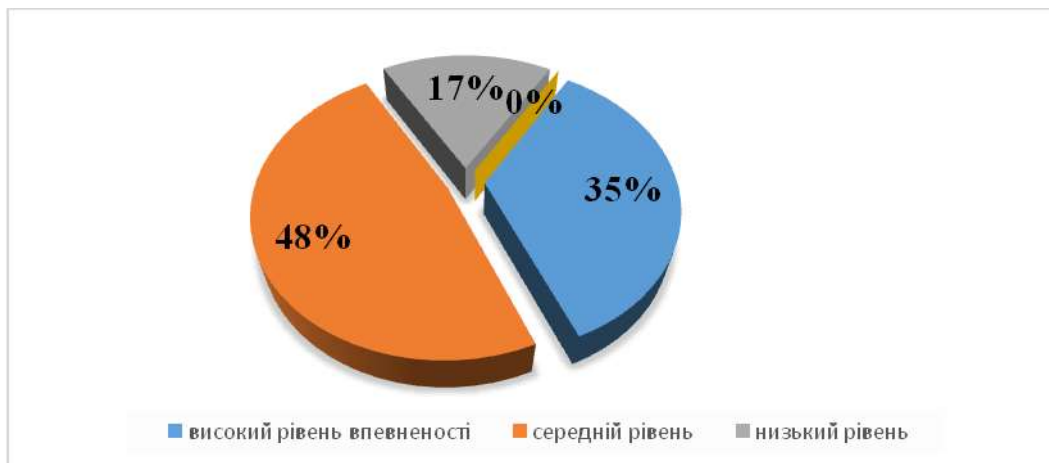

Рис.1. Рівні впевненості у собі студентів-психологів (за методикою Ф.Зімбардо)

Отримані результати дослідження дали змогу виявити, що трохи більше третини - 35 % студентів – володіють високою мірою впевненості у собі. У таких людей високий рівень впевненості у власних силах, для них характерні спокій, вміння володіти собою в різних ситуаціях, вміння виражати свої почуття і бажання, не ображаючи оточуючих і не вступаючи з ними в конфлікти. Майже половина студентів – майбутніх психологів – 47,5 % – мають середній рівень впевненості. І 17,5% студентів володіють низьким рівнем самовпевненості, що характеризується сором'язливістю і недостатньою упевненістю в собі.

Аналіз отриманих емпіричних даних за методикою В. Пантелєєва, С.Століна продемонстрував наступні результати (див. рис. 2): майже половина (45%) досліджуваних мають середній рівень позитивного самоствавлення, досить велика кількість (40%) характеризуються високим рівнем розвитку позитивного самоствавлення, та тільки 15% студентів мають низький рівень позитивного самоствавлення. Як відомо, психологічне трактування самоствавлення полягає у його розумінні як усталеного почуття, що виникає на основі самосприйняття, самооцінки, Я-образу та оцінки значущого оточення.

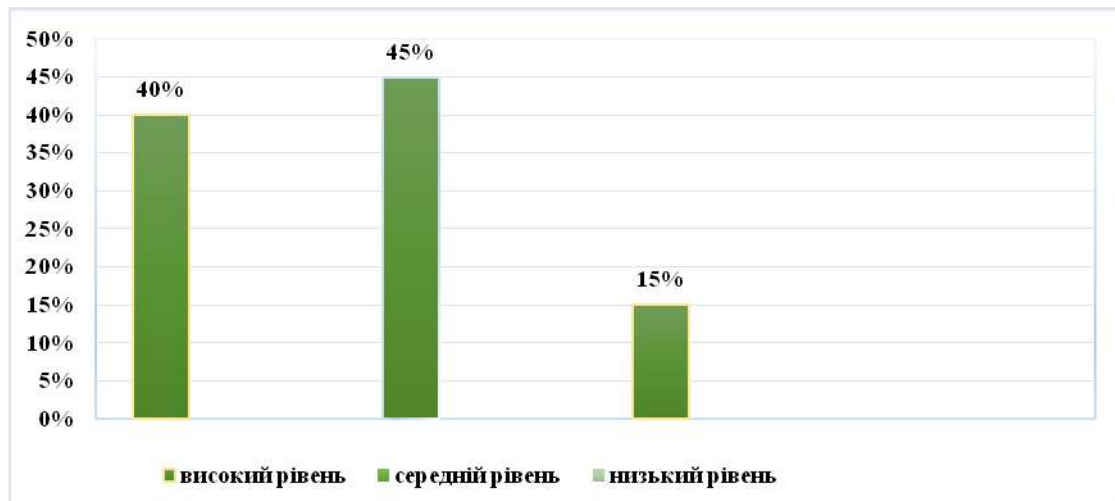

Рис.2. Рівні позитивного самоствалення студентів-психологів (за методикою В.В. Пантелєєва-С.Р. Століна

Найвищі показники спостерігаються за шкалами самоінтересу, самоприйняття та саморозуміння, що передбачає зацікавленість у власному Я, прийняття себе, думки про те, що сильні сторони переважають над недоліками та слабкими сторонами, присутня довіра до себе, схвалення своїх планів та вчинків, а також розуміння себе, своїх дій, поведінки, тощо .

Середні результати представлені за шкалами «Впевненості в собі» (це свідчить про те, що студенти не до кінця впевнені у своїх силах, правильності вчинків. Іноді те, що сказане, розходиться із реальними діями, інколи вони потребують підказок чи допомоги зі сторони близьких людей), «Самопослідовності або самокерування» (більшість студентів думають, що в більшій мірі контролюють своє життя, іноді захоплюються собою, своїми успіхами, хоча часто не дотримуються визначених цілей та планів, їхні слова розходяться із вчинками).

Нижчі результати представлені: за шкалою «Очікуване ставлення інших» – це говорить про сумніви на рахунок того, чи викликають вони симпатію у більшості знайомих, що їх не сприймають серйозно, вони не впевнені, що зможуть знайти спільну мову із будь-якою розумною людиною; та за шкалою

«Самозвинувачення», де можна говорити, що ця ознака не є вираженою.

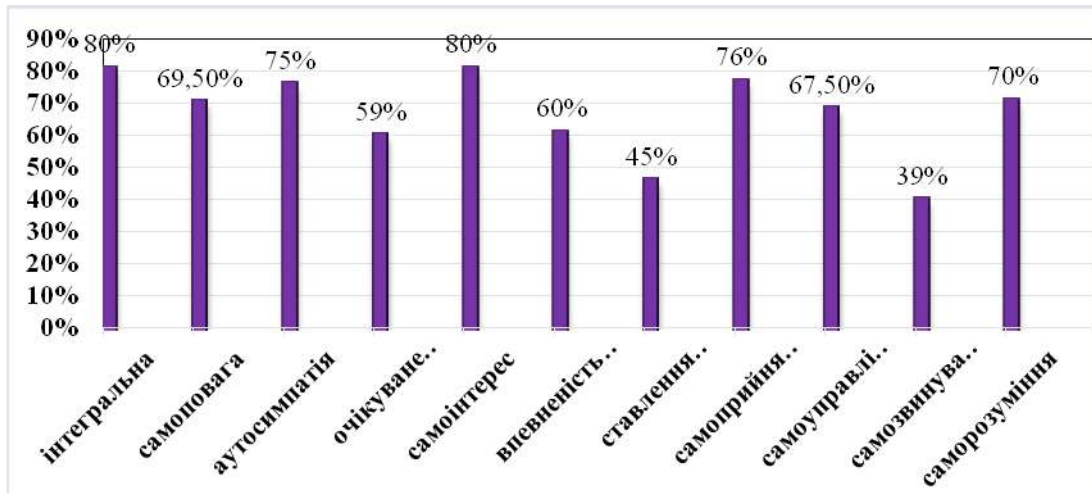

Рис. 3. Показники самоствавлення за методикою «Тест-опитувальник самоствавлення» В. Століна, С. Пантелєєва

Продемонструємо також отримані результати психодіагностичного дослідження змістовних характеристик ідентичності особистості студентів-психологів за методикою «Хто Я?» М. Куна (модифікація Т. Румянцевої). Так, 85 % ідентифікує власне «Я» із соціальним, 69% із комунікативним, лише 9 % із матеріальним, 61% з фізичним, 45% з діяльним, 30% з перспективним, 85 % із рефлексивним «Я». (див. рис.4).

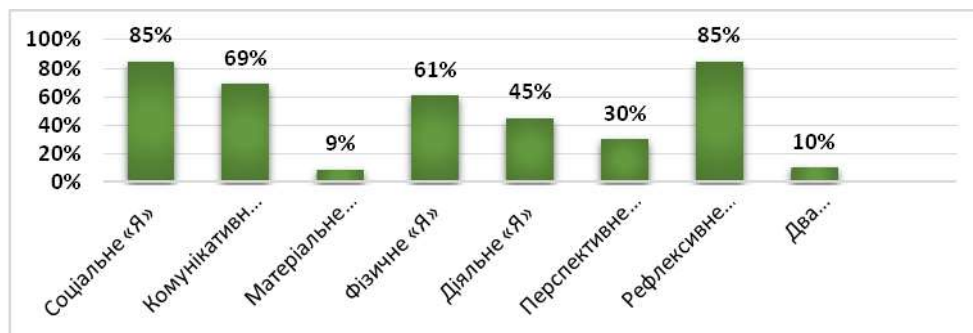

Рис.4. Загальні показники-характеристики особистісної ідентичності студентів (за методикою М. Куна Т. Макпартленда; модифікація Т.В. Румянцевої)

За цією методикою нам цікаво було прослідкувати такий показник ідентичності студентів-психологів, як професійна ідентичність, яка є сформованою у 37% студентів. Середній рівень професійної ідентичності виявлений

нами у 40 % студентів, а не сформована у 23% студентів, що свідчить про необхідність цілеспрямованої майбутньої роботи у даному напрямку.

Проінтерпретувавши результати за «Шкалою самооцінки» Г.М.Казанцевої, ми отримали наступні дані: трохи більше третини – 35% студентів мають високий рівень самооцінки, половина досліджуваних студентів – 52,5% характеризуються середнім рівнем самооцінки, і тільки 12,5% студентів – мають низький рівень самооцінки, за якого особистість важко та критично переносить зауваження на свою адресу, вагається у правильності власних вчинків, намагається рахуватися з думкою оточуючих, часто страждаючи від комплексу неповноцінності. Дані представлено у рисунку 5.

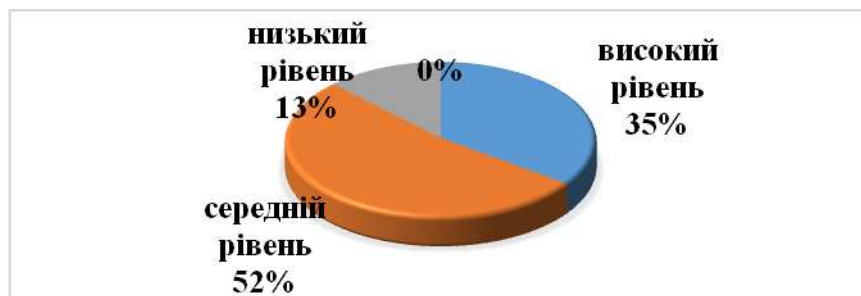

Рис. 5 Рівень самооцінки студентів за методикою «Шкала самооцінки» Г.М. Казанцевої

Висновки. Отож вивчення та дослідження самооцінки студентів підтверджує її складність і багатозначність як психологічного феномену, її вплив на розвиток та функціонування різних психологічних виявів особистості, до яких можна віднести впевненість в собі, самоставлення, аутосимпатію, прийняття себе, інтерес до себе, тощо. Самооцінка може впливати на вибір власної життєвої і професійної мети молодій людині, визначати характерні для неї емоційні та мотиваційні стани, багато в чому обумовлювати характер ставлення юнаків і дівчат до досягнутих ними цілей.

Самооцінка є складним особистісним утворенням і в ній відбивається все те, що молода людина довідується про себе від інших, вона визначає взаємини студента з його оточенням, його критичність і вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач. Тим самим самооцінка може впливати на ефективність навчальної діяльності молодій людині і розвиток її особистості у професійному

плані, оскільки пов'язана з однією із центральних потреб особистості – потребою в самоствердженні, що визначається відношенням її дійсних досягнень до того, на що людина претендує, які цілі перед собою ставить.

Подальші перспективи дослідження вбачаємо у дослідженні психологічних та педагогічних чинників становлення професійної самооцінки майбутніх психологів в процесі їх фахового навчання.

Список використаної літератури

1. Бранден Н. Шість столпів самооценки. М., 2018. 232 с.
2. Захарова А.В. Структурно-динамическая модель самооценки. Вопросы психологии. 1989. №1. С. 5-15.
3. Олійник О.О. Самооцінка як передумова професійного становлення студентів. Теорія і практика сучасної психології. 2018. №1. С.97-101
4. Радзівіл К.П. Роль самооцінки особистості майбутніх психологів у формуванні професійних очікувань у навчальному процесі. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 28. С.491-505.
5. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки: монографія. Івано-Франківськ, 2008. 280 с.
6. Столярчук О.А. Динаміка професійної самооцінки майбутніх фахівців. Психологія і особистість. 2017. №2(12). С.292-301.
7. Чеснокова И. И. Проблема самосознания в психологии. Москва, 1977. 144 с.
8. James W. The Principles of Psychology . New York, 1986. 396 с.

Юрій Вовк

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Актуальність дослідження. Підготовка професійно компетентного вчителя в умовах технологізації і гуманізації педагогічної освіти є одним із актуальних наукових завдань. Предметом наукових дискусій залишається питання формування професійно важливих рис особистості майбутнього педагога, моделей, шляхів і засобів становлення педагогічної майстерності, збереження стійких психічних властивостей і станів, які сприятимуть ефективній реалізації сучасних тенденцій компетентнісного підходу.